

*History and Philosophy of Science
История и философия на науката*

МЕТЕОРИТЪТ ОТ БЕЛОГРАДЧИК

Б. В. Тошев

*Българско дружество за химическо образование
и история и философия на химията*

Резюме. Тук са показани снимки на метеорита от Белоградчик (с. Върба, 20 май (ст.ст.) 1874 г. Първата снимка е от Унгарския музей по естествена история в Будапеща. Втората снимка е от Музея по естествена история в Лондон.

Keywords: meteorites, hondrites, Virba

Предварителни бележки

[И]мам честта да представя на Академията парче от метеорит, паднал на 20 май 1874 г. в Турция, в село Върба до Видин [Belgradjek; Belgrade Djik: Белоградчик]. Парчето ми беше изпратено от Негово превъзходителство Сафвет паша, министър на образованието.

Както обикновено, падането е било съпроводено от силен шум. Тялото, чието тегло е само 3.600 кг, е проникнало в почвата на дълбочина 1 метър. То е покрито изцяло с черна матова кора ... (Daubrée, 1874).¹⁾

На територията на днешна България са паднали шест метеорита. От тях Белоградчишкият метеорит, най-често появяващ се в метеоритните каталози под името „Virba“, е най-добре изучен и документиран, вероятно поради това, че веднага е бил изнесен вън от страната и е попаднал в сигурни ръце. Неговите изследователи са Добре и Мение, а техните публикации за метеорита са в *Comptes Rendus* – първата в 1874 г. и втората – в 1893 г. (Daubrée, 1874; Meunier, 1893). Отбелязване заслужава и описанието на метеорита от Flight (1887)¹⁾, което в голяма степен се придържа към текста на Daubrée от 1874 г. Има известна несигурност в датирането на падането на метеорита – освен датата 20 май 1874 г., в по-късни източници се появяват и други дати, дори 2 юни 1883 г. при Meunier (1893). Описанието на Добре е най-близко до събитието, което може да означава, че посочената там дата е достоверната.

Кои са Добре и Мение

Габриел-Огюст Добре (1814-1892) е прочут за времето си минералог и геохимик, член на Академията на науките и професор по геология в Националния музей по естествена история в Париж.

Огюст Добре²⁾

Оглавяването на Лабораторията по минералогия към Националния музей по естествена история е дало възможност на Добре да проведе широки проучвания на огромен брой минерални образци, между които и метеорити. Това е довело до сериозно разширение на съществуващата вече метеоритна колекция. Може да се каже, че тази колекция в научния си вид е дело на Добре и годината на нейното раждане е 1861. Резултат от проучванията на Добре в геохимията на минералите и метеоритите са над 1400 публикации в изданията на Френската академия на науките.

Научната дейност на Добре е намерила широко научно и обществено признание – той е кавалер на най-големите френски научни и граждански отличия. Затова една година преди смъртта си той е имал основания да каже: „постигнах всичко, което поисках“. А прочутият френски химик Марселен Бертло (Marcellin Berthelot (1827-1907)) е написал за Добре следното: „Добре израстване в богато семейство, имаше лесен живот и плодотворна и много успешна кариера“ (Berthelot, 1905).

Станислас Етиен Мение (1843-1925) от 1864 г. до 1892 г. е бил помощник на Добре в Лабораторията по геология на Националния музей по естествена история в Париж. След кончината на Добре Мение е получил званието професор и титуляр на Катедрата по геология. Геологията на метеоритите е неговата научна област. Смята

Станислас Мение²⁾

се, че неговите приноси са превърнали експерименталната геология в обособена научна област. Мение също има богато научно творчество – над 600 публикации, между които 30 книги. Той се е пенсиониран 75 годишен и е възприеман от студентите като човек със живо въображение, проникателен, добронамерен и учтив. След пенсионирането си Мение е продължил научната си дейност до последните дни от живота си.

Къде се намира Белоградчишкият метеорит в наши дни?

Малко са българите, които са виждали образци от този метеорит. Между тях е първият български държавен геолог-минералог проф. Георги Златарски (1854-1909). Той е видял голямо парче от метеорита във Виена, но, поради високата му цена (4000 австрийски флорина), е отказал купуването му за Царския (тогава, 1896 г., „Княжески“) Природо-научен музей в София (Kostov & Kurchatov, 2001). Днес този образец се намира в Будапеща в Унгарския музей по естествена история.

В документацията на метеоритната колекция на Унгарския музей за естествена история в Будапеща се намират следните сведения за метеорита от Белоградчик: М.60.039; 3060 г.; 185 x 90 x 80 mm – хондрит: удължен с призматична форма,

Метеоритът Virba в Будапеща

образецът е покрит с кора, единият ъгъл липсва. Точно това е образецът, който някога е бил в ръцете на проф. Георги Златарски.

Отдавна се знае, че три малки къса от Белоградчишкия метеорит се пазят в British Museum. Всъщност днес те са във фондовете на метеоритната колекция на Natural History Museum в Лондон. Образците не са в експозицията на музея за посетители, но ръководството на Отдела за метеорити бе любезно да ми изпрати тяхна фотография и със специалното разрешение на NHM – London тези уникални снимки за пръв път получават публичност в България.

Заклучение

Падането на метеорит на повърхността на Земята е рядко и вълнуващо, обвито с мистика, събитие. Изследванията върху метеоритите от различен тип дават ценна информация за строежа на небесните тела в Слънчевата система. Има ли метеоритни находки в музеите на България? Днес този въпрос няма категоричен отговор. Навярно могат да се намерят образци на метеорити в някои частни колекции. Във всеки случай темата за метеоритите не са радва на широка публичност в българското общество.

Три къса от метеорита Virba (общо тегло 38 г) в Лондон³⁾

БЕЛЕЖКИ

1. Български превод на публикациите на Daubrée (1874), Flight (1888) и Meunier (1893) бе представен наскоро (Toshev, 2010; 2012).
2. Източник: Caillet Komarowski (2006).
3. © NHM – London; published with a special permission (Intellectual Property Rights Declaration for scientists/researchers using the NHM Collection (June, 28th, 2013).

ЛИТЕРАТУРА

- Caillet Komarowski, C.L.W. (2006). The meteorite collection of the national museum of natural history in Paris, France (pp. 163-204). In: Bowden, G.J.H. & Howarth, R.J. (Eds.). *The history of meteorites and key meteorite collections: fireballs, falls and finds*. London: Geological Society.
- Daubrée, G.-A. (1874). Note sur une meteorite tombée, le 20 mai 1874, en Turquie, à Virba près Vidin. *Comptes Rendus Acad. Sci. Paris*, 79, 276-277.
- Flight, W. (1887). *A chapter of the history of meteorites*. London: Dulau & Co.
- Kostov, R. & Kurchatov, V. (2001). Bulgarian meteorites – history and stage of study. *Geology & Mineral Resources*, 10, 16-20 [In Bulgarian].

- Meunier, S. (1893). Sur deux meteorites torques récemment parvenus au museum d'histoire naturelle. *Comptes Rendus Acad. Sci. Paris*, 97, 257-258.
- Toshev, B.V. (2010). The meteorite of Belogradchik. *Venets*, 1, 42-55 [In Bulgarian].
- Toshev, B.V. (2012). More words about the meteorite of Belogradchik. *Venets*, 3, 69-80 [In Bulgarian].

THE METEORITE FROM BELOGRADCHIK

Abstract. For the first time the Bulgarians have the opportunity to see how the meteorite of Belogradchik (Virba) looks like: the first picture is from the Hungarian Museum of Natural History in Budapest; the second picture is from Natural History Museum in London.

✉ **Professor B.V. Toshev**

University of Sofia

1 James Bourchier Blvd.

1164 Sofia, Bulgaria

E-mail: toshev@chem.uni-sofia.bg